

Boekbesprekingen

Wijnen, Harmen van (2016), *Faith in small groups of adolescents: being together as a basic given*, Delft: Eburon Uitgeverij, pp. 192, ISBN 9789463010740, € 36,00.

Op 14 september 2016 promoveerde Harmen van Wijnen op deze dissertatie aan de Vrije Universiteit; vertaald: Geloof in kleine groepen van adolescenten. Het is een combinatie van vijf los verschenen wetenschappelijke publicaties, gebundeld en van in- en uitleiding voorzien. De auteur is jaren werkzaam geweest als directeur van de Hervormd-Gereformeerde Jeugdbond (HGJB) en eindverantwoordelijk voor de Jeugdorganisatie Protestantse Kerk (JOP). Hoewel de titel wellicht anders doet vermoeden gaat het hier dan ook om onderzoek onder alleen kleine groepen protestantse adolescenten. Van Wijnen heeft de groepen ook gevonden via al bestaande contacten op zijn werk binnen de PKN.

Hoofddoel voor Van Wijnen is het zoeken van nieuwe paradigma's voor jeugdwerk, om de kloof te dichten tussen kerk en adolescenten. Daartoe heeft hij vijf groepen gevolgd en geobserveerd die reeds bij elkaar kwamen. Het gaat om echt kleine groepen van 5, 6, 8, 9 tot maximaal 11 adolescenten. Het zijn gespreksgroepen die samenkomen tijdens een grotere activiteit van de jongerenorganisatie van de PKN of tijdens een religieus muziektfeest, en een filmkijkgroep en een vakantiegroep. Het kwalitatieve onderzoek is gedegen uitgevoerd met triangulaire dataverzamelingsmethoden al is de bias, dat de onderzoeker de groepen al kende en zij bovendien wisten van zijn functie binnen de protestantse organisaties, niet weg te nemen door te zeggen dat het fijn is dat er in elk geval een echte band tussen respondenten en onderzoeker is. Hoe zouden de gesprekken zijn verlopen als de onderzoeker er niet bij was geweest? Zouden dan dezelfde verhalen zijn gevonden?

Theorievorming en dataverzamelingsfasen wisselden zich bovendien af tijdens het onderzoek. Dit maakt kwalitatief onderzoek altijd wat onduidelijker omdat er blijkbaar toch theorie bestaat waar iets mee kan of zelfs moet worden gedaan en tegelijkertijd zo open, exploratief mogelijk naar data moet worden gezocht om de respondenten te laten spreken en niet de onderzoeker zelf. Wordt gevonden wat werd gezocht of wordt gevonden wat men niet zocht noch verwachtte? Dat laatste zou de bedoeling zijn geweest maar helaas is Van Wijnen daar niet in geslaagd; wat werd gevonden werd ook wel verwacht op basis van de theorie en voegt derhalve niet veel nieuwe kennis toe en doet bovendien de vraag rijzen of het meest wezenlijke van deze kleine geloofsgroepen nu echt is beschreven. Het eerder genoemde argument dat de onderzoeker bovendien bekend is bij de respondenten versterkt deze conclusie.

Centrale onderzoeksvariabelen zijn geloof, adolescenten, kleine groepen en kerk. De relaties tussen deze vier verschillende onderdelen worden afzonderlijk beschreven in hoofdstukken. Er is bij de analyse vooral gezocht naar de 'narratieven van geloof' van de adolescenten. Toch kan de weergave van de resultaten niet de gedachte wegnemen dat

het vragen naar hoe je je geloof beleeft of wat je van de kerkdienst vindt, een jongere al beïnvloedt in de beantwoording. Wat ze onder elkaar erover zouden zeggen, en of het dan überhaupt over de kerk of geloof zou gaan, blijft helaas onduidelijk. Het woord narratief doet meer biografische diepte-interviews vermoeden dan nu in het materiaal terug te vinden is. Het zou in de toekomst een mooie aanvulling kunnen vormen wellicht.

Van Wijnen trekt als eindconclusie dat het jeugdwerk zich op twee manieren moet aanpassen in deze tijd. Men moet zich niet meer op het individuele aspect van geloof van adolescenten richten maar op het gemeenschappelijke aspect; het 'samen', en men moet geen omgeving creëren maar juist in de natuurlijke omgeving van jongeren zelf werken; het 'zijn'. Op zich niet echt conclusies die mensen van hun stoel laten vallen. Als je je enigszins verdiept in de huidige samenleving zie je de eindigheid van het maakbare al duidelijk in zicht, en juist jongeren zijn zich daarvan bewust en daarom bijvoorbeeld wars van alle instituten die anders doen geloven of je ergens lid van willen laten worden. Dit is een van de grote problemen voor kerken in deze tijd; waar krijgen ze betalende leden vandaan? En dat jongeren niet zo individualistisch zijn als vaak wordt beweerd, is ook al uit vele onderzoeken helder geworden.

Interessant is wel dat Van Wijnen daarmee conclusies trekt voor het protestantse jeugdwerk. Men moet dus ook geen zaken organiseren voor jongeren, maar de natuurlijke verbanden die er zijn gebruiken. In kleine groepen waar men zich veilig genoeg voelt om emoties te tonen en verder te verkennen, is ruimte voor geloofsgesprekken. En juist het delen van elkaars ervaringen, ook op het gebied van de zoektocht in het geloof, kan daar ruimte krijgen. Van Wijnen legt hier theoretisch de link naar Maffesoli's processen tribalisering en crystallisering, wat een interessante verdieping geeft aan de beschreven processen in de kleine geloofsgroepen. Of bij dit soort spontane, natuurlijke groepen echter een jeugdwerker aanwezig moet zijn of daarin moet sturen is maar zeer de vraag...en het probleem van de kloof tussen kerk (als in traditionele zin geformuleerd concept) en adolescenten wordt zo dus nog niet aangepakt helaas.

M.C.H. van Dijk-Groeneboer

(Faculteit Katholieke Theologie, Universiteit van Tilburg, Utrecht)

Kielman, R.H. (2017), *In het laatste der dagen. Eindtijdverwachting in Nederland op de drempel van de moderne tijd (1790-1880)*, pp. 835, ISBN Delft: Eburon (proefschrift RUL), ISBN 9789463011273, € 39,90.

In dit omvangrijke boek (712 pagina's tekst, 100 pagina's bron- en literatuurverwijzingen) wordt aandacht geschonken aan eschatologische ideeën en bewegingen die zich in Nederland voordeden in de periode 1790 (direct na de Franse Revolutie) tot aan 1880. Onder eschatologie verstaat Kielman een profetische verlossingsleer, gekenmerkt door